

บทที่ ๖ หมวดราชาศัพท์

คำราชาศัพท์ในภาษาไทยเรามีคำราชาศัพท์ที่เป็นคำบาลีจำนวนมากไม่น้อยเช่น

๖.๑ เนตุต พระเนตร ดวงตา มีรูปวิเคราะห์ว่า = เนติ ปาเปตติ เนตุต อวัยวะที่นำไปให้ถึงที่ (นี่ ธาตุ ในความหมายว่า นำไป ต ปัจจัย พุทธิ อี เป็น เอ , ซ้อน ต)^๑

๖.๑.๑ [เนค] (แบบ) น. ตา, ดวงตา. (ส.; ป. เนตุต); ผู้นำทาง เช่น เนตรนารี^๒

๖.๑.๒ เนตุต(ป) ออกเสียงเป็น เนค-ตะ เนตร(ส) ออกเสียงเป็น เนค

๖.๑.๓ ในพระไตรปิฎก บาลีมีปรากฏ ๒ คำคือ ๑.ความออกจากค้นหาเป็นเครื่องร้อยรัด ชื่อว่า สันติ ในอุเทศว่าสนธิปัท พุทธิ สหายนเนตุต ดังนี้. ๒.ญาณเป็นดังดวงตา ในคำว่า สหายนเนตุต ดังนี้^๓

๖.๑.๔ ในอรรถกถามีปรากฏ ๓๕ คำจะขอนำมาเป็นตัวอย่างบางคำดังนี้ “กนิณเนตุตจกขุ ความว่า พระนางทรงมีพระเนตรทั้งคู่ เปรียบได้กับดวงเนตรของกนิณร”^๔

๖.๒ นาสิก(ป) ออกเสียง นา-สิ – กา นาสิก(ส) ออกเสียงเป็น นา-สิก , นาสิกา พระนาสิก จมูก มีรูปวิเคราะห์ว่า= นสนฺติ เอตยาติ นาสา อวัยวะเป็นเครื่องดมกลิ่น (นสฺ ธาตุในความหมายว่าถือเอากลิ่น ,ดมกลิ่น, ณฺว ปัจจัย อา อิต. พุทธิ อ เป็น อ, แปลง ณฺว เป็น ออก, อ เป็น อิ)^๕

๖.๒.๑ ในพระไตรปิฎกมีปรากฏ ๗ คำดังตัวอย่างเล่มที่ ๑๘ ว่า “พระนาสิกของพระผู้มีพระภาคมีอยู่แท้ พระองค์...” แต่พระนาสิก ซึ่งนับเข้าในมหาบุรุษลักษณะด้วยประการหนึ่งอันพระบุญญธิการตบแต่งมาดีก็ทรงสูดกลิ่นด้วยพระนาสิก แต่พระองค์ไม่มีความพอใจรักใคร่พระองค์ทรงมีจิตหลุดพ้นดีแล้ว”

๖.๒.๒ ในอรรถกถามี ๓๗ คำ จะนำตอนที่ว่าด้วยมหาบุรุษลักษณะมาแสดงดังนี้ “มหาบุรุษลักษณะ ๓๒ ประการ สว่างด้วยพระอนุพยัญชนะ ๘๐ ซึ่งตามประชิดล้อมรอบด้วยพระรัศมีด้านละวา จึงทรงชมเชยตั้งแต่พระอุณหิสจนถึงพื้นพระบาท ด้วยคาถาชื่อว่านรสิหะ ๘

^๑ พระธรรมกิตติวงศ์/๓๗๑ อ่างแก้ว

^๒ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒ หมวดอักษร น

^๓ บุ. จุฬ.ส(ไทย)/๓๐/๓๕๑/๒๔๒

^๔ บุ. ขา. ภาค ๑ อ.(ไทย)/๖๐/๓๗

^๕ พระธรรมกิตติวงศ์/๓๕๒ อ่างแก้ว

ประการ มีอาทิอย่างนี้ว่าพระสุนทรลีหะมีพระเกสาเป็นลอนอ่อนคำสนิทมัพพินพระนลาตปราศจากมลทินดุจพระอาทิตย์ มีพระนาสิกโค้งอ่อนยาวพอเหมาะ”^๖

๖.๓ โอษฐ์ พระโอษฐ์ ปาก ริมฝีปาก มีรูปวิเคราะห์= โอทนาทิสฺ อุนฺเหณ อุตฺยิตฺติ โอฏฺฐ โฐ อวัยวะที่ถูกเผาโดยความร้อนมีข้าวสุกเป็นต้น (อุตฺ ธาตุในความหมายว่าเผา, เล้าร้อน ต ปัจจยฺ, แปลง อฺเป็นโอ สุต เป็น ฐฺฐ)^๗

๖.๓.๑ โอษฐ์(ป) ออกเสียง โอด-ละ โอษฐ์(ส) ออกเสียง โอด

-พระโอษฐ์นอกจากราชาศัพท์แล้วยังใช้กับร่างทรงเทพต่าง ๆ ด้วย “การเชิญองค์บารมีของตนเองมาประทับร่าง หรือเรียกว่า “การเปิดพระโอษฐ์” ใ้ว่าเมื่อเปิดแล้วจะได้เป็น “คนทรง” หรือ “ร่างทรง” กันทุกคนไป”

๖.๓.๒ ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ตอนหนึ่งว่า “พระมหาบุรุษ ไม่ได้กล่าวแล้วซึ่งวาจาอันส่อเสียด อันทำความแตกแก่พวกที่ดีกัน อันทำความวิวาทเป็นเหตุให้ความแตกกันมากไป อันทำกิจอันไม่ควรเป็นเหตุให้ความทะเลาะกันมากไปอันยังความแตกกันให้เกิดแก่พวกที่ดีกัน ได้กล่าวแล้วซึ่งวาจาดีอันทำความไม่วิวาทกันให้เจริญไป อันยังความติดต่อกันให้เกิดแก่พวกที่แตกกัน บรรเทาความทะเลาะของชน มีความสามัคคีกับหมู่ชน ยินดีเบิกบานอยู่กับประชุมชนทั้งหลาย ย่อมเสวยวิบากอันเป็นผลเบิกบานอยู่ในสุคติทั้งหลาย มาในโลกนี้ย่อมมีพระทนต์ไม่ห่างเรียบดี และมีพระทนต์ ๔๐ ซึ่งเกิดอยู่ในพระโอษฐ์ตั้งอยู่เป็นอย่างดี”

๖.๔ ทนต์ พระทนต์ ฟัน มีรูปวิเคราะห์= ๑. ทายติ ภกฺขมเนนาคิ ทนฺโต อวัยวะเป็นเครื่องตัดอาหาร (ทา ธาตุในความหมายว่าตัด อนฺต ปัจจยฺ, ลบสระหน้า)=๒. ทสนฺติ โภชฺชมเนนาคิ ทนฺโต อวัยวะเป็นเครื่องกินอาหาร (ทส ธาตุในความหมายว่ากิน อนฺต ปัจจยฺ, ลบ ส ที่สุดธาตุ) และ = ๓. ทมฺตีติ ทนฺโต อวัยวะที่ข่มหรือขบกัด (ทมฺ ธาตุในความหมายว่าข่ม ต ปัจจยฺ, แปลง ม เป็น ติ)^๘

๖.๔.๑ ทนต์(ป) ออกเสียง ทัน-ตะ ทนต์(ส) ออกเสียง ทน พระ - ทน

ในอรรถกถาพระสุตตันตปิฎกทีฆนิกายมหารวรรคมี ๑๕ คำจะนำตอนที่ว่าด้วยเรื่อง “มหาบุริสลักยณะ ๓๒ ประการข้อที่ ๒๓. มีพระทนต์ ๔๐ ซึ่ง ๑ ๒๔. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน ๑ มีพระทนต์ไม่ห่าง ๑.”^๙

^๖ สฺ/อ./๖๐ ขุ.ชา. ภาค ๑ หน้า ๑๔๕ อังแล้ว

^๗ พระธรรมกิตติวงศ์/๑๒๓ อังแล้ว

^๘ www.thailandlet.com/index.php?lay=boardshow&ac=webboard_show
&WBntype=26&Category...thispage=1

^๙ ที. ป.อ.(ไทย)/๑๑/ ๑๖๕

^{๑๐} พระธรรมกิตติวงศ์/๓๐๗ อังแล้ว

^{๑๑} ที.ม.อ.(ไทย)/๑๑/๑๖๔/๑๓๓

๖.๔.๒ เรื่องยาตีพระทนต์ของในหลวงเป็นภาพประวัติศาสตร์ตอนหนึ่ง“ภาพ หลอดยาตีฟันที่เห็นนี้ ต้องเรียกว่าเป็นหลอดยาตีพระทนต์ประวัติศาสตร์ เพราะนี่คือ หลอดยาตีพระทนต์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเห็นแล้วรู้สึกเหมือนผมไหมครับ ความน่าเอ็นดูจากที่เห็นก็ไม่ว่าอย่างใด”^{๑๒}”

๖.๕ ทาฐา พระทาฐะ เขี้ยว มีรูปวิเคราะหฺ = ทิสติ เอตยาติ ทาฐา อวิยะเป็นเครื่องกัก (ทิส ชาติในความหมายว่ากัก ฐ ปัจจยฺ ออ อิตฺ, แปลง ทิส เป็น ทา)^{๑๓}

๖.๕.๑ ทาฐ(ป) ออกเสียง ทา- ฐะ ราชศัพท์ เรียก พระทาฐะ หรือพระเขี้ยวแก้ว พระเขี้ยวแก้ว ปรากฏในพุทธวงศ์ “ชาตฺถาณนิกถา ว่าด้วยการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ พระมหาโคดมชินเจ้าผู้ประเสริฐ เสด็จนิพพานที่นครกุสินาราพระธาตุของพระองค์ กระจายแผ่ไปใน ประเทศนั้นๆ พระธาตุทนานหนึ่ง พระเจ้าชาตศัตถุทรงนำไปไว้ในพระนครราชคฤห์ ทนานหนึ่งอยู่ในเมืองเวสาลี ทนานหนึ่งอยู่ในนครกบิลพัสดุ์ทนานหนึ่งอยู่ในอัลลาคปนคร ทนานหนึ่งอยู่ในรามคยาทนานหนึ่งอยู่ในเวฐฐาทีปนคร ทนานหนึ่งอยู่ในเมืองปาวาของมัลลคหฺตริยฺ ทนานหนึ่งอยู่ในเมืองกุสินารา โทณพราหมณ์ให้ช่างสร้างสถูป บรรจุทนานทอง กษัตริย์โมริยะผู้มีหทัยยินดี รับสั่งให้สร้างสถูปบรรจุพระอังคาร พระสถูปบรรจุพระสารีริกธาตุ ๘ แห่งเป็น ๕ แห่ง ทั้งตุมพเจดีย์ รวมพระอังคารสถูปด้วยเป็น ๑๐ แห่งประดิษฐานอยู่แล้วในกาลนั้น พระทาฐธาตุข้างหนึ่งอยู่ในดาวดึงส์พิภพ ข้างหนึ่งอยู่ในนาคบุรี ข้างหนึ่งอยู่ในเมืองคันธารวิสัย ข้างหนึ่งอยู่ในเมืองกาลิงกราช พระทันตธาตุ ๔๐ พระเกศธาตุและพระโลมาทั้งหมด เทวดานำไปไว้ในจักรวาลหนึ่งๆ จักรวาลอย่างบาตรไม้เท้าและจีวรของพระผู้มีพระภาค อยู่ในวชิรานครสงบอยู่ในกุณฑลนคร ผ้าบังจัตถณะอยู่ในสีหฬ ชมกรกและประคคเอน อยู่ในนครปาฏลินบุตร ผ้าอาบน้ำอยู่ในจำปานคร อุณณาโลมอยู่ในแคว้นโกศล ผ้ากาสาฬพัศตร์อยู่ในพรหมโลก ผ้าโพกอยู่ในดาวดึงส์ (รอยพระบาทอันประเสริฐที่หิน เหมือนมีอยู่ที่กัจจตนบุรี) ฟ้านิสีทนะอยู่ในวันตีชนบท ผ้าลาดอยู่ในดาวดึงส์ ไม้สีโพยอยู่ในมิถิลานครผ้ากรองน้ำอยู่ในวิเทหรัฐ มีดและกล่องเข็มอยู่ในอินทปัตถนคร ในกาลนั้น บริหารที่เหลือ อยู่ในชนบท ๓ แห่งในกาลนั้น หม่อมมนุษย์ในกาลนั้นจักบูชาบริหารที่พระมุณีทรงบริโภค พระธาตุของพระโคดมผู้แสวงหาคุณอันใหญ่หลวง กระจายแผ่กว้างไป เพื่ออนุเคราะห์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นของเก่าในกาลนั้น ฉะนี้แล”^{๑๔}

๖.๕.๒ พระเขี้ยวแก้วที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

วัดมัลลิกา ศาลา หรือ วัดพระเขี้ยวแก้ว แห่งเมืองแคนดี ประเทศศรีลังกา เป็นสถานที่ประดิษฐาน พระทันตธาตุ ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระเขี้ยวแก้ว เพียงองค์เดียว ที่

^{๑๒} www.panyathai.or.th/wiki/index.php

^{๑๓} พระธรรมกิตติวงศ์ฯ/๑๑๒ อ้างแล้ว

^{๑๔} พุทธวงศ์ (ไทย)๑๓/๒ /๒๓/ ๘๓

ปรากฏบนโลกมนุษย์ โดยมีหลักฐานรองรับความถูกต้องตรงตามพระคัมภีร์มหาวังศา ด้วยว่าพระ
 ทันตราตุ หลังจากการถวายพระเพลิงพุทธศรีระ มีอยู่ด้วยกัน 4 องค์ คือ องค์ขวบน ประดิษฐานอยู่
 ที่เจดีย์เกศแก้วจุฬามณี บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ องค์ขวล่าง อยู่ที่แคว้นคันธารราษฎร์ คือ ประเทศ
 ปากีสถานในปัจจุบัน และหายสาบสูญไปแล้ว องค์ซ้ายล่าง อยู่ที่นาคพิภพบาดาล และสุดท้าย คือ
 องค์ซ้ายบน ประดิษฐาน ณ เกาะลังกา แห่งนี้^{๑๕}

ดังนั้นพระทาสูระ ที่นำมาใช้เป็นราชาศัพท์แต่ยังไม่คุ้นเคยเพราะนาน ๆ จึงจะนำมาใช้
 ส่วนใหญ่จะคุ้นเคยกับคำว่าพระทนต์ หมายถึงฟัน

๖.๖ ชิวหา พระชิวหา ลิ่น มีรูปวิเคราะหฺ์ = = ชิวติ เตตยาติ ชิวหา อวัยวะเป็น
 เครื่องดำรงชีวิตอยู่ (ชิว ชาติในความหมายว่าดำรงชีพ ห ปัจจยฺ อ อิตุ, รัสสะ อี เป็นอ ิ, ลบสร
 หน้า) หรือ ชิวตินิมิตต์ อาหารโรโส ชิวติ, ต อวหายตีติ ชิวติ ชิวหา อวัยวะที่เรียกรักษาอาหารที่ชื่อ
 ว่าชีวิตเพราะเป็นเครื่องหมายแห่งการดำรงชีวิตอยู่ (ชิว บทหน้า ห ปัจจยฺ อ อิตุ, รัสสะ อี เป็น
 อี ลบ สระหน้า)^{๑๕}

๖.๖.๑ ชิวหา(ป) ออกเสียง ชิว-หา (ชิวหา, ส) (พจนานุกรมฯ)

๖.๖.๒ ชิวหามีปรากฏในที่หลาย ๆ แห่งมักใช้พูดกันทั่วไปและนิยมใช้ในคำ
 ประพันธ์ กวีนิพนธ์ ต่าง ๆ สำหรับในพระไตรปิฎกจะนำตอนที่ว่าด้วยอัมพัญญูมานพมีความสงสัย
 ในมหาปริสตลักษณะของพระพุทธเจ้าดังนี้ “ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากพระวิหารจกรม
 แล้ว. แม้อัมพัญญูมานพก็ออกจากพระวิหารเดินจงกรมแล้ว. ขณะที่อัมพัญญูมานพเดินจงกรมตาม
 พระผู้มีพระภาคอยู่นั้น ได้พิจารณาคูมหาปริสตลักษณะ ๓๒ ประการในพระกายของพระผู้มีพระภาค
 ก็ได้เห็นมหาปริสตลักษณะ๓๒ ประการโดยมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือพระคุษะเร็นอยู่ในฝัก ๑
 พระชิวหาใหญ่ ๑ จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่เชื่อ ไม่เลื่อมใสอยู่ ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงดำริ
 ว่า อัมพัญญูมานพนี้เห็นมหาปริสตลักษณะ ๓๒ ประการของเราโดยมาก เว้นอยู่ ๒ ประการ คือ
 คุษะเร็นอยู่ในฝัก ๑ **ชิวหาใหญ่ ๑** จึงยังเคลือบแคลงสงสัย ไม่เชื่อไม่เลื่อมใสอยู่ ทันใดนั้น จึงทรง
 บันดาลอิทธิภิกษิงขาร ให้อัมพัญญูมานพได้เห็นพระคุษะเร็นอยู่ในฝัก และทรงเลบพระ**ชิวหา**สอด
 เข้าช่องพระกรรณทั้ง ๒ กลับไปมา สอดเข้าช่องพระนาสิกทั้ง ๒ กลับไปมา แฝปิดจนมิดมณฑล
 พระนลาต^{๑๖}

^{๑๕} <http://www.phrathai.net/node/2082>

^{๑๕} พระธรรมกิตติวงศ์ฯ/๒๓๐ อ้างแล้ว

^{๑๖} ทีฆ. สิล. (ไทย) /๕/ ๑๓๐/ ๑๑๓

๖.๖.๓ ในอรรถกถาพระไตรปิฎกมีใน พระอภิธรรม กถาวัตถุวิภังคปกรณ์ ดังนี้
“ว่าด้วย ปฐวีธาตุเป็นต้นเป็นสนิทัสสนะ

บัดนี้ ชื่อว่าเรื่องปฐวีธาตุเป็นสนิทัสสนะ คือเป็นของเห็นได้ด้วยมังสจักขุ. ในเรื่องนั้น
ชนเหล่าใด มีความเห็นผิดดุจลัทธินิกายอันธกะทั้งหลายว่า ปฐวีธาตุ เป็นต้น คือ ปฐวีธาตุ
อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เป็นของเห็นได้ด้วยตา เพราะเห็นวันฉายตนะ คือสี แห่งการไหว
ของแผ่นดิน น้ำ เปลวไฟ ต้นไม้ นั่นเที่ยวด้วย คือเรื่องปฐวีธาตุ ฯลฯ แห่งโอกาสอันตั้งอยู่เฉพาะ
แห่งอินทรี ๕ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ **ชีวหา** กายะ ด้วยคือเรื่องจักขุนทรีย์ ฯลฯ เห็นรูปมีมือ
และเท้าเป็นต้น ในเวลาเคลื่อนไหวกายด้วย คือเรื่องกายกรรม ฯลฯ บรรดาเรื่องทั้งหมด ทั้ง ๓
เรื่อง คำถามต้นของสกวาทิหมายชนเหล่านั้น คำตอบรับรองเป็นของปรวาทิ. คำที่เหลือในที่ทั้ง
ปวง บัณฑิตพึงทราบโดยทำนองแห่งพระบาลี และพึงทราบโดยนัยที่กล่าวแล้วในหนหลังนั้น
แหละ. เรื่องสุดท้ายว่า กายกรรมไม่เป็นสนิทัสสนะคือไม่เป็นของเห็นได้ด้วยตา ท่านทำเรื่อง
ปฐวีธาตุเป็นสนิทัสสนะไว้เป็นข้อแรก^{๑๗}

ชีวหาตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์

ชีวหา เป็นตัวละครในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ เป็นลูกชายของมาริศ เป็นน้องเขยของทศกัณฐ์
สามีของนางสำนักรา มีลักษณะกายสีหงเสน ยอดน้ำเต้ากลม ตาจระเข้ ปากเสยะ แลบลิ้น เมื่อครั้ง
นั้น ทศกัณฐ์ไปประพาสป่า จึงให้น้องเขยเฝ้าเมืองไว้ ฝ่ายชีวหา เมื่อได้รับหน้าที่ที่กำหนดอย่างดี^{๑๘}

ชีวหาในบทกวีพระอภัยมณี

จะพลิกพลั่วชีวหาเป็นอาวุธ	ประหารบุตรเจ้าลังกาให้อาสัญ
ต้องตัดศีก์ลือล้ำที่สำคัญ	นางหม้ายมันมุงเห็นจะเป็นการ ^{๑๙}

ชีวหาในบทเสภาขุนช้างขุนแผน

อันมนุษย์สุดดีที่ลมปาก	จะได้ยากโหยหิวเพราะชีวหา
------------------------	--------------------------

มีกลอนของสุนทรภู่ อีกบทหนึ่งที่มีกพูดติดปากกันเสมอคือ

เป็นมนุษย์สุดนิยมที่ลมปาก	จะได้ยากโหยหิวเพราะชีวหา
แม้พูดดีมีคนเขาเมตตา	จะพูดจาจงพิเคราะห์ให้เหมาะสม”(สุภายิตสอนหญิง)

๖.๗ กณฺณ พระกรรม หู มีรูวิเคราะห์= กณฺณติ สุณฺณติ เอตนาติ กณฺโณ อวัยวะเป็น
เครื่องฟังเสียง (กณฺณ ธาตุ ในความหมายว่า ฟัง อ ปัจจัย)

๖.๗.๑ กณฺณ(ป) ออกเสียง กั้น-นะ กรรม(ส) ออกเสียง กั้น^{๒๐}

^{๑๗} กถา. อ.(ไทย)/๘๑/๓๗ / พาหิร.

^{๑๘} <http://th.wikipedia.org/wiki/>

^{๑๙} <http://www.kroobannok.com/blog/view.php=14243>

^{๒๐} พจนานุกรม

๖.๗.๒ กณฺณ หรือ กรรณ มีปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั่วไปเกี่ยวกับ आयตนะ ภายนอก เช่น ตา หู(กรรณ) จมูก ลิ้น กาย ใจ และตอนที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ ดังตัวอย่าง “ท่อไฟพุ่งออกจากช่องพระกรรณเบื้องขวา สายน้ำพุ่งออกจากช่องพระกรรณเบื้องซ้าย ท่อไฟพุ่งออกจากช่องพระกรรณเบื้องซ้าย สายน้ำพุ่งออกจากช่องพระกรรณเบื้องขวา..”^{๒๐}

ศัพท์บาลีสันสกฤตที่เป็นหมวดร่างกายนั้นมีอยู่ในพระไตรปิฎกอยู่แล้วเพราะเป็นส่วนที่อธิบายถึงมหาบุริสลักษณะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในฐานะที่พระพุทธเจ้าทรงมาจากตระกูลกษัตริย์ แม้จะทรงมาเป็นนักบวชชาวพุทธก็ยังให้ความสำคัญในการใช้คำอย่างเหมาะสม

พระหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะ มีการสถาปนา บรมราชาภิเษกอย่างตำราทางตะวันออก คือคัมภีร์พราหมณ์ และพุทธ คำราชาศัพท์ส่วนใหญ่ต่างก็ได้แบบอย่างมาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ทั้งสิ้น

๖.๘ สรุปวิเคราะห์ท้ายบท

ในภาษาไทยคำราชาศัพท์ นักภาษาศาสตร์ได้ให้ความเห็นไว้ดังนี้

“สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร กรมพระยาดำรงราชานุภาพมีลายพระหัตถ์ไปถึงพลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจิตรเจริญ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ว่า

"...ราชาศัพท์คือคำที่ผู้เป็นบริวารชนใช้สำหรับผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่...มี คำจะสังเกตในคำจารึกและหนังสือเก่าเห็นได้ว่า ราชาศัพท์ใช้ในกรุงศรีอยุธยาดีกว่าที่อื่น ยิ่งเหนือขึ้นไป (หมายถึง ในสมัยก่อนอยุธยา) ยิ่งใช้น้อยลงเป็นลำดับ" โดยทรงสันนิษฐานด้วยว่า ราชาศัพท์เกิดขึ้นในอาณาจักรละโว้ละโว้สมัยที่เขมรปกครอง ส่วนในประเทศไทยในนั้นน่าจะริเริ่มแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่ง กวาดต้อนชาวเขมรเข้ามาเป็นชนชั้นล่างในราชอาณาจักรอยุธยา มาก ราชาศัพท์ในไทยจึงเป็นคำที่ชนชั้นล่างใช้แก่ชนชั้นสูงกว่า และยังคงแสดงพระวิจารณ์อีกว่า "...เมื่อแรกตั้งราชาศัพท์ ภาษาที่ใช้กันในพระนครศรีอยุธยายังสาละอ่อน เลือกลงคำที่เข้าใจกันมากมายใช้ และ...ในครั้งแรกจะไม่มีมากมายนัก ต่อมาภายหลังจึงคิดเพิ่มเติมขึ้นด้วยเกิดคิดเห็นว่าของเจ้าควรจะมีคำกับของไพร่ให้หมด..." พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ราชบัณฑิต มีพระปาฐกถาเรื่อง "ถาเรื่องภาษา" ว่า "...นอกจากคำพูดและวิธีพูดทั่วไปแล้ว ยังมีคำพูดและวิธีพูด สำหรับชนเฉพาะหมู่เฉพาะเหล่าอีกด้วย เช่น ราชาศัพท์ของเรา เป็นต้นฝรั่งไม่มีราชาศัพท์เป็นคำตายตัว แต่มีวิธีพูดยกย่องชั้นพระมหากษัตริย์หรือชั้นผู้ดี

^{๒๐} พ. ปฏิ. (ไทย)/๓๑/๒๕๔/๑๐๐

เหมือนกัน แต่วิธีพูดเช่นนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว โดยมากมักจะเป็นวิธีพูดอย่างสุภาพเท่านั้นเอง^{๒๒}

นักภาษาศาสตร์ได้ให้ข้อสันนิษฐานไว้หลายประการด้วยกัน ว่ากำหนดใช้กันมาตั้งแต่เมื่อไร เป็นวิธีการให้เกียรติแก่ระดับชนในสังคม ซึ่งมีมาก่อนสมัยสุโขทัย

ภาษาในพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยที่อ้างมา ก็ถือว่ายืมราชาศัพท์จากภาษาไทยไปใช้สำหรับเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกษัตริย์ตามเรื่องราวและชาดกต่าง ๆ เช่น

๖.๘ ๑ หมวดร่างกาย

หน้าผาก = พระนลาฏ แก้ม = พระปราง ตา = พระเนตร จมูก = พระนาสิก ปาก = พระโอษฐ์
 ฟัน = พระทนต์ เขี้ยว = พระทาลูระ ลิ้น = พระชีวาหา หู = พระกรรม บ่า = พระอังสะ
 มือ = พระหัตถ์ หลัง = พระปฤษฎางค์ เท้าทั้งคู่ = พระยุคลบาท ตับ = พระยคนะ ดัก = พระ
 เพลา นิ้วหัวแม่มือ = พระอังคุฐ นิ้วชี้ = พระดัชนี นิ้วกลาง = พระมัชฌิมา นิ้วนาง =
 พระอนามิกา นิ้วก้อย = พระกนิษฐา เล็บ = พระนขา รักแร้ = พระกัจฉะ ท้อง = พระอุทร
 สะดือ = พระนาภี สีข้าง = พระปรัศวี ตะโพก = พระโสณิ เข้า = พระขานุ ใต้ = พระวัภกะ
 ปอด = พระปับผาสะ

๖.๘.๒ หมวดเครื่องอุปโภค บริโภค

ตรา = พระราชลัญจกร หมวก = พระมาลา พานหมาก = พานพระศรี ร่ม = พระกลด ช้อน
 = ฉลองพระหัตถ์ช้อน ข้าว = พระกระยาเสวย เหล้า = น้ำจันท์ ม่าน = พระวิสูตร ปิ่น =
 พระจุทามณี กระโถนใหญ่ = พระสุพรรณราช กระโถนเล็ก = พระสุพรรณศรี แวนดา =
 ฉลองพระเนตร มีดโกน = พระแสงกรรบิด น้ำหอม = พระสุคนธ์ ยาถ่าย = พระไอศถประจุ
 หม้อน้ำ = พระเต้า ประตู่ = พระทวาร ปิ่น = พระแสงปิ่น

๖.๘.๓ หมวดชาติตียตระกูล

ปู่, ตา = พระอัยกา ย่า ยาย = พระอัยกี ลุง (พี่ของพ่อ) = พระปิตุลา ป้า (พี่ของพ่อ) = พระ
 ปิตุจฉาลุง (พี่ของแม่) = พระมาตุลา ป้า (พี่ของแม่) = พระมาตุจฉา อาชาย = พระปิตุลา อา
 หญิง = พระปิตุจฉา พ่อ = พระชนกแม่ = พระชนนี บุตรชาย = พระโอรส บุตรสาว =
 พระธิดา หลาน = พระนัดดา หลาน = พระนัดดา สามี = พระสวามี ภรรยา = พระมเหสี
 พ่อตา = พระสัสสุระ แม่ยาย = พระสัสสุ ลูกเขย = พระชามาดา ลูกสะใภ้ = พระสุณิสา

^{๒๒} <http://www.abhakara.com/webboard/index.php?topic=393.0>

ให้ใช้คำ “พระ” นำหน้าบ้างก็ได้ เช่น พระกร พระเนตร พระหัตถ์ พระพักตร์ พระอุตสาหะ พระเคราะห์ พระชะตา พระอัยกา พระอาจารย์ ฯลฯ คำไทยและคำเขมรบางคำ จะใช้ “พระ” นำหน้าบ้างก็ได้ เช่น พระฉาย พระแสง พระที่ พระแท่น พระอู่ พระยี่ภู่ พระเขนย พระสนม พระขง ฯลฯ

๔. ถ้าคำนามสามัญ เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีหรือสันสกฤต แต่นำมาใช้เกี่ยวกับพระราชา โดยเฉพาะ หรือเกี่ยวกับพระราชินีและพระยุพราช เพื่อแสดงความสำคัญยิ่งกว่าที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๓ ให้ใช้คำ “พระราช” นำหน้า เช่น พระราชบิดา พระราชมารดา พระราชโอรส พระราชธิดา พระราชครู พระราชสาสน์ ฯลฯตามปกติ คำ “พระราช” ใช้นำหน้าคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต เป็นพื้นแต่บางทีก็ใช้นำหน้าคำไทยบางคำด้วย เช่น พระราชดำริ พระราชปราชญ์ พระราชประสงค์ พระราชอำนาจ พระราชวัง ฯลฯ

๕. ถ้าคำนามสามัญ เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แต่นำมาใช้เกี่ยวกับพระราชา หรือพระพุทธเจ้า เพื่อแสดงพระเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ เป็นคำนามที่แสดงความสำคัญยิ่งกว่าที่กล่าวมาแล้วในข้อ ๔ ให้ใช้คำ “พระบรม” นำหน้า เช่น พระบรมวงศานุวงศ์ พระบรมโกศ พระบรมเดชานุภาพ พระบรมอัฐิ พระบรมครู พระบรมธาตุ ฯลฯหรือจะใช้คำ “พระบรมราช” นำหน้าในเมื่อบ่งถึงพระราชาโดยเฉพาะ และใช้คำ “พระบรมพุทธ” นำหน้า ในเมื่อบ่งถึงพระพุทธเจ้าก็ได้ เช่น พระบรมราชโองการ พระบรมราชาภิเษก พระบรมราโชวาท พระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมพุทโธวาท พระบรมพุทธานุสาสน์ ฯลฯ เฉพาะคำว่า “วัง” ที่ต้องการจะแสดงพระเกียรติยศอันยิ่งใหญ่เป็นพิเศษ ท่านใช้คำ “พระบรมมหาราช” นำหน้า เป็น “พระบรมมหาราชวัง”

๖. ถ้าเป็นคำนาม ซึ่งเป็นชื่อที่ประทับของพระราชา และมีเสวตฉัตร ให้ใช้คำ “พระที่นั่ง” นำหน้า เช่น พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย (-อะ-มะ-ริน-วิ-นิ-ฉ-โล) พระที่นั่งสุริยamarinทร์ (-สุ-ริ-ยา-มะ-ริน) ฯลฯ

๗. คำนามสามัญที่ใช้ประกอบข้างหน้า หรือข้างหลังนามราชาศัพท์เพื่อบอกชนิดหรือรูปลักษณะของนามราชาศัพท์นั้น ให้ใช้คำธรรมดา ไม่ต้องทำให้เป็นราชาศัพท์อีก เช่น พานพระศรีหีบพระศรี ถาดพระสุธารส พระโอสถเส้น พระโอสถมวน พระโอสถกลี้ง ฉลองพระหัตถ์ล้อม ฯลฯ

๘. คำนามที่กล่าวถึงเครือญาติ ถ้าเป็นคำไทย ให้ใช้คำ “พระเจ้า” นำหน้า เช่น พระเจ้าปู่ พระเจ้าย่า พระเจ้าตา พระเจ้ายาย พระเจ้าลุง พระเจ้าป้า พระเจ้าอา พระเจ้าหลาน ฯลฯถ้าเป็นคำบาลีหรือสันสกฤตให้ใช้

ก. คำ “พระ” นำหน้าสำหรับ เจ้านาย เช่น พระอัยกา พระอัยยิกา พระชนก พระชนนี พระเชษฐา พระอนุชา ฯลฯ

ข. คำ “พระราช” นำหน้าสำหรับ พระราชา เช่น พระราชบิดา พระราชมารดา พระราชชนนี พระราชอนุชา ฯลฯ^{๒๔}

๖.๕ ปัญหาการใช้ราชาศัพท์ในสังคมไทย

ปัญหานี้มักเกิดขึ้นกับคนไทยเกือบทุกระดับชั้น ยกเว้นราชการที่มีหน้าที่โดยตรง เรื่องกิจกรรมเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ซึ่งมีสาเหตุมาจาก

๖.๕ ๑ เป็นภาษาชั้นสูงและศักดิ์สิทธิ์

๖.๕ ๒ เป็นภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาอื่น

๖.๕ ๓ มีระเบียบแบบแผนในการใช้

แต่ก็เป็นช่วงระยะต้น ต่อมามีการเขียนตำรา การทำวิจัย กันอย่างแพร่หลาย อีกทั้งข่าวในพระราชสำนักซึ่งมีเป็นประจำทุกวัน ทำให้คุ้นเคยกับราชาศัพท์มากขึ้นตัวอย่างเช่น

ข่าวในพระราชสำนัก

“วันนี้ เวลา ๐๘.๓๕ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า

โปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปในการพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ณ ปลูกพลาพิธีท้องสนามหลวง ครั้นเสด็จพระราชดำเนินถึง เสด็จเข้าปลูกพลาพิธี นายจรัลธาดา กรรณสูต ปลัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ ซึ่งทำหน้าที่พระยาแรกนา ยাত্রากระบวนพร้อมเทพี จากโรงพิธีพราหมณ์ผ่านปลูกพลา พระยาแรกนา ฝ้าทูลละอองพระบาท กราบถวายบังคม แล้วออกไปประกอบพิธีแรกนาเสร็จแล้วกลับไปยังโรงพิธีพราหมณ์ พราหมณ์เลี้ยงของกิน ๗ สิ่ง ตั้งเลี้ยงพระโค โหรงหลวงถวายคำพยากรณ์การเลี้ยงฟ้านุ่งของพระยาแรกนาและการเลี้ยงทวยพระโคกินเลี้ยง เมื่อเสร็จการพระราชพิธีแล้ว พระราชทานพระราชวโรกาสให้ชาวนาผู้ชนะการประกวดผลผลิตข้าว และเกษตรกรดีเด่น ฝ้าทูลละออง พระบาท รับพระราชทานรางวัล ในการนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายา พระเจ้าหลานเธอ(ข่าวในพระราชสำนัก วันจันทร์ ที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๒)

สำนักพระราชวัง ออกแถลงการณ์

“สำนักพระราชวัง ออกแถลงการณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระวรกายด้านขวาอ่อนแรง แพทย์ประจำพระองค์กราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯ ไปตรวจที่ร.พ. ศิริราช พบผิวพระสมองด้านซ้ายขาดเลือดเล็กน้อย หลังถวายการรักษาานาน ๘ ชั่วโมง และถวายพระโอสถมีพระอาการดีขึ้น สุขุขพร้อมภริยา และหม่อมมงคล เดินทางเข้าเฝ้าฯ ที่อาคารเฉลิมพระเกียรติ ทางร.พ.

^{๒๔} ศ.พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต; สำนักศิลปกรรม ภาษาไทยโบราณ. กรุงเทพฯ :

ตั้งโต๊ะให้เช็นถวายพระพร ขณะที่พสกนิกรทราบข่าววีรกรรมารับเสด็จฯ และติดตามแถลงการณ์ของแพทย์อย่างใกล้ชิด^{๒๕}

“ย้อนหลังไปเกือบ ๔๐ปีที่แล้ว เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จแปรพระราชฐานไปจังหวัดเชียงใหม่ เสด็จฯขึ้นไปเยี่ยมราษฎรบนคอยต่างๆ ทรงพบเห็นถึงสภาพความแร้นแค้น และความยากจนของชาวเขาที่ดำรงชีพด้วยการปลูกฝิ่น และถางป่า เผาป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย ไม่มีที่ทำกินเป็นหลักแหล่ง โยกย้ายไปเรื่อยๆ ทำให้ป่าไม้ ต้นน้ำลำธารถูกทำลายเป็นจำนวนมาก ปัญหาต่างๆ ที่พระองค์ทอดพระเนตรในครั้งนั้น จึงเป็นจุดกำเนิดของโครงการพระราชดำริ และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ตั้งโครงการหลวงขึ้นในปี พ.ศ.๒๕๔๒ เพื่อพัฒนาการเกษตรบนที่สูง ลดการปลูกฝิ่น และอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธาร โดยมีพระประสงค์เพื่อช่วยเหลือราษฎรชาวไทยภูเขาให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

พระอาการประชวร

“พระอาการโดยทั่วไปดี แต่การอักเสบของพระปับผาสะหรือปอด ที่ทุเลาลงแล้ว ยังคงต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่ง จึงจะหายเป็นปกติ ซึ่งเป็นธรรมดาของผู้สูงอายุ คณะแพทย์ผู้ถวายการรักษาได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานให้ประทับในโรงพยาบาลต่อไป เพื่อถวายพระโอสถบำรุง”^{๒๖}

๖.๑๐ ข้อเสนอแนะ

ภาษาไทยนับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีความยากง่ายแต่ระดับตั้งแต่ประถม มัธยม และอุดม ในส่วนที่มีภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเพิ่มเข้ามาก็จะอยู่ในเรื่อง คำประพันธ์ วิชาการ และคำราชาศัพท์ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบและความสวยงามของภาษา ส่วนภาษาพูดประจำวันนั้นมีมีภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตน้อยมาก จากข้อสังเกตในฐานะนักวิชาการมานาน พบว่า วิชาทักษะ เช่นภาษาไทย เด็กจะมีความชำนาญในการเขียนคำไทยที่เป็นคำมูลได้คล่องกว่า พอมาถึงคำประสมการเขียนสะกดคำก็จะหยุดคิดเพื่อหาคำสะกดที่ถูกต้อง เกิดความไม่แน่ใจ และความรู้สึกละอายใจของเด็กชั้นประถมเรื่องการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาโดยส่วนลึกแล้วมีศรัทธาในฐานะเป็นศาสนาที่นับถือ แต่ไปติดที่ชื่อตัวละครในเรื่องและเบื้อต่อการเรียนวิชานี้ สุดท้าย คณะวิชา ศาสนา จะได้น้อยหรือตก เพื่อให้เกิดความสนใจของผู้เรียน วิธีที่น่าสนใจ ที่มีการทดลองกับนักเรียนเช่น

^{๒๕} http://news.sanook.com/crime/crime_193832.php

^{๒๖} <http://www.matichon.co.th/category.php?catid=42>

๖.๑๐.๑ เรียนราชาศัพท์กับเกม

ตัวอย่างเช่น ชั่วโมงภาษาไทยมีเพียง ๕๐ นาทีเหมือนวิชาอื่นๆ เพราะต้องแบ่งเวลาให้กับ การฝึกซ้อมกีฬาที่เริ่มเรียนรู้ด้วยการให้นักเรียนฝึกการวิเคราะห์การอ่านจากข้อสอบภาคเรียนที่ ๑ จำนวน ๑๐ ข้อ จากนั้นก็แนะนำการคิดคำตอบให้ฟัง และให้นักเรียนไปอ่านบทละครพูด "เรื่อง เห็นแก่ลูก" เพื่อฝึกการคิดวิเคราะห์และเตรียมทดสอบชั่วโมงหน้า ครูไทยแนะนำให้นักเรียนอ่าน จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางการฝึกอ่านด้วยตัวเองจากนั้นก็ให้นักเรียนฟังพระราชดำรัส ของพระเจ้าอยู่หัว ประมาณ ๓ บรรทัดคือ "คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมี ความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิด ว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภมาก คนเราก็คืออยู่เป็นสุข" เพื่อให้นักเรียนสรุปประเด็นสำคัญซึ่ง เด็กชายณภัทร ม.๓.๗ ตอบได้ถูกต้องว่าการรู้จักพอทำให้มีความสุขเมื่อนำเข้าสู่เรื่องที่จะเรียนแล้วก็ ตามความหมายของคำราชาศัพท์และลำดับของบุคคลที่ใช้คำราชาศัพท์ แลเมด้วยให้นักเรียนกลับบ้าน ไปสรุปด้วยการให้นักเรียนรู้สึกสนุกกับการเรียนจะทำให้นักเรียนไม่เบื่อการเรียนจึงต่อด้วยการ เรียนรู้คำราชาศัพท์หมวดร่างกายและอวัยวะ จากบึงโก ในแผ่นบึงโกมีคำราชาศัพท์ ๑๖ ช่อง ครู เป็นผู้จับลูกบึงปองอ่านคำสามัญ แล้วให้นักเรียนบอกเป็นคำราชาศัพท์ถ้านักเรียนบอกไม่ได้ก็เฉลย ให้ ใครบึงโกรอบสุดท้ายก็โชคดีได้รับรางวัลจากครูไทยนับได้ว่าการเรียนคำราชาศัพท์ทำให้สนุกได้ ไม่ยากอย่างที่คิด ถ้าให้นักเรียนค่อย ๆ ซึมซับ แทนการท่องจำ และที่สำคัญครูไทยได้ปลูกฝังความ จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์แก่นักเรียนทุกคนเพื่อสำนึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ ไทยทุกพระองค์

เป็นวิธีที่นำเอานวัตกรรม ร่วมสมัยมากระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียน แทนวิธีการ ท่องจำซึ่งอาจลืมได้ง่ายเมื่อไม่ได้ใช้

๖.๑๐.๒ กระตุ้นให้เกิดความรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของตน

การที่คนเราจะทำอะไรได้สำเร็จ เบื้องต้นต้องมีพลัง หมายถึงทางกายภาพต้องสมมบูรณ์ แข็งแรง และพลังภายในคือจิตใจ เมื่อพร้อมแล้วจึงสามารถขับเคลื่อนไปตามทิศทางที่เราต้องการ ได้ ดังนั้นในพลังดังกล่าวจึงมีองค์ประกอบแบบพระพุทธศาสนาดังนี้

๑. ศรัทธา^{๒๗} ในทางหลักธรรม ในการที่จะปฏิบัติเพื่อให้เกิดการหลุดพ้นต้องมีศรัทธาโพธิศรัทธาก่อน แต่ในทางการเรียน ต้องกระตุ้นให้เกิดความรักในทางที่ถูกต้อง เช่นรักชาติ รักวัฒนธรรม รวมถึงสถาบัน และงานของตนที่จะทำให้สำเร็จ

๒. วิริยะ ความเพียร พยายาม มีความมุ่งมั่น ไม่ว่าจะลำบากอย่างไร

๓. สติ ระมัดระวัง ไม่ประมาท ในการทำงานนั้น

๔. สมာธิ ตั้งมั่นในงานที่กำลังทำอยู่

๕. ปัญญา ความรู้ คือมีข้อมูลพร้อมที่จะตอบปัญหา

ทั้งหมดคือความมั่นใจตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้ ดังนั้นการเรียนภาษาไทยให้ได้ผลต้องหันมาดูองค์ประกอบทั้งห้าประการที่กล่าวมา เพื่อเป็นพลังในการที่จะศึกษาให้สำเร็จ

ผู้ที่มีหน้าที่คือพ่อแม่ครูอาจารย์ พระสงฆ์ เป็นผู้คอยกระตุ้นให้เกิดความรักความรับผิดชอบ ต่อสถาบันในอันช่วยกันส่งเสริมและอนุรักษ์ภาษาของชาติ ด้วยปัญญา คือมีความเชื่อว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่บูรพาจารย์ ช่วยกันคิดค้นสร้างสรรค์ ปรับปรุงแก้ไขจนเป็นที่ยุติและยอมรับกันในหมู่เราคนไทย จึงทำให้เกิดมีความเพียร พยายาม ที่จะศึกษา โดยพิจารณาอย่างรอบคอบ ว่ามีที่ไปที่มาของภาษา สุดท้ายจึงเกิดความกระจ่างคือปัญญา

^{๒๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, ธรรมวิภาคเล่ม ๑ นักธรรมชั้นตรี , หมวด ๕ หน้า ๖ โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๑๖